

29-0

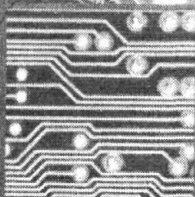
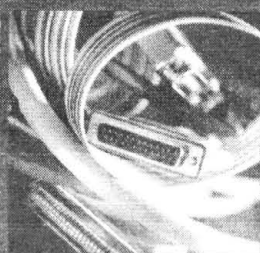
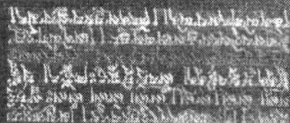
könyv
könyvtár
könyvtáros

2002
november

S e b e s t y é n G ö r g y

lom polgára! Légy az információs társadalom polgára! Légy az
y az információs társadalom polgára! Légy az információs társ
os társadalom polgára! Légy az információs társadalom polgá
lgára! Légy az információs társadalom polgára! Légy az inform

Légy az információs társadalom polgára!

adalom polgára! Légy az információs társadalom polgára! Légy
Légy az információs társadalom polgára! Légy az információs tá
ációs társadalom polgára! Légy az információs társadalom pol
polgára! Légy az információs társadalom polgára! Légy az infor

ELTE Eötvös Kiadó

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

11. évfolyam 11. szám

2002. november

Tartalom

Könyvtárpolitika

Hangodi Ágnes: A nyilvános könyvtárak jegyzékének 2002. évi állapotáról 3

Fórum

Benkő Samu: Gondolatok a könyvtárosságról 18

Műhelykérdések

Bényei Miklós: A helyismereti munka fejlődési trendjei a XXI. század elején 28

Mándli Gyula: Helyismereti tevékenység a váci Katona Lajos Városi Könyvtárban 34

Zágorec-Csuka Judit: Nemzetiségi könyvtárak Szlovéniában 47

História

Rózsa György: Ahogy lehet(ett) 10. 53

Könyv

A kályha, amelytől el kell indulni 55

Változatok Ingres hegedűjére 58

From the contents

Ágnes Hangodi: The list of open libraries in 2002 (3);

Samu Benkő: Thoughts on the librarian profession (18);

Miklós Bényei: The development trends of local history work at the start of the 21st century (28)

Cikkeink szerzői

Benkő Samu, művelődéstörténész; *Bényei Miklós*, a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Hangodi Ágnes*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Mándli Gyula*, a Váci Városi Könyvtár igazgatója; *Rózsa György*, az MTA Könyvtára ny. főigazgatója; *Zágorec-Csuka Judit*, a Lendvai Kétnyelvű Középiskola Könyvtárának vezetője

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

**Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
Poprády Géza, dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Könyvtári Intézet, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a

Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 3600 forint. Egy szám ára 300 forint

HU-ISSN 1216-6804

A nyilvános könyvtárak jegyzékének 2002. évi állapotáról

Bevezetés

A Könyv, Könyvtár, Könyvtáros hasábjain 2000 áprilisában jelent meg Rácz Ágnes tollából a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetésével kapcsolatban kialakult tapasztalatok első összegzése¹. Az azóta eltelt időben végbement változások mostanra tették időszerűvé az újabb összefoglalás elkészítését.

Az első alapvető változást a korábbiakhoz képest az jelenti, hogy a 6/2000. NKÖM rendelet az Országos Széchényi Könyvtár részjogkörű belső szervezeti egységeként, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ jogutódjaként *létrehozta a Könyvtári Intézetet*. Az Intézet szervezetén belül ezután megalakult a *Szervezési és Elemző Osztály*, amelynek feladatai közé bekerült a *nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetése*. A feladatkörnek a Könyvtártudományi Szakkönyvtártól való átvételével egy időben vált esedékessé a korábban a Könyvtári Minerva című háromkötetes kézikönyv szerkesztéséhez használt és a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséhez továbbfejlesztett MikroIsis-alapú *adatbázis konvertálása* a Microsoft Office 2000 irodai programcsomag részét képező ACCESS 2000 (9.0) adatbázis-kezelő formátumába. Az új adatbázis-kezelő használata és a Könyvtári Intézet honlapjának kialakítása 2001. december elején lehetővé tette a jegyzéken szereplő könyvtárak nyilvánosságnak szánt adataihoz való szabad hozzáférést az interneten keresztül (www.ki.oszk.hu/nyilvanos/). Azóta az adatbázisban és a honlapon a beérkezés pillanatában megjelenítjük mindazokat a változásokat, amelyek a már nyilvános joggal bíró könyvtárak adataiban következnek be; ill. a minisztériumi döntés után – a Kulturális Közlöny megjelenésének átfutási ideje alatt – azonnal közöljük az újonnan nyilvános jogot szerzett könyvtárak adatait. A nyilvánosság ténye, ill. a módosított adatok természetesen mindkét esetben csak a Közlöny megjelenése után válnak hivatalossá és hozzáférhetővé a NKÖM honlapján (www.nkom.hu/infoteka/konyvtart/).

A mostani összefoglalás elkészítésének másik jelentős motiváló tényezője az volt, hogy az idén a könyvtárak a törvényben előírt *statisztikai adatszolgáltatási kötelezettségüknek elektronikus úton* tehetek eleget, így már márciusban rendelkezésre álltak azok az adattáblák, amelyek alapján a nyilvános könyvtárak adatbázisában bizonyos adatok frissítésére lehetőség nyílt.

A 2000. június 16-án megjelent első jegyzék óta, amely több mint 1200 nyilvánossá vált könyvtár adatait tartalmazta, a Kulturális Közlöny hasábjain három további, ún. pótejyzék jelent meg 2001 áprilisában és októberében, valamint 2002 márciusában, ezzel a nyilvános joggal bíró könyvtárak száma 1948-ra emelkedett. Napjainkban ismét *a teljes, azaz valamennyi nyilvános könyvtár adatait*

tartalmazó jegyzék megjelentetése van napirenden. Egyrészt elkészült a 2002 márciusa óta újonnan jelentkezett, ill. elutasítás utáni módosítást kérő könyvtárak listája a Könyvtári Intézet, a külső szakértők javaslatai és a minisztérium Könyvtári Osztályának döntése alapján. Másrészt az első jegyzék megjelenése óta bekövetkezett változások (újonnan kinevezett könyvtárvezetők, a könyvtárak nevének és székhelyének bejelentett módosításai stb.) hivatalossá tétele újra szükségessé vált. A jegyzék megjelenésével a magyarországi nyilvános könyvtárak száma meghaladja a kétczret.

Települési könyvtárak

E tanulmány előkészítő munkálatai során 2002. március közepén a Könyvtári Intézet levélben kereste meg a megyei könyvtárak módszertani osztályain dolgozó munkatársakat. Megyei bontásban *kimutatást készítettünk* azokról a településekről, amelyeknek könyvtárfenntartói feladatokat ellátó önkormányzatai beküldték már a jegyzékre való jelentkezéshez szükséges hivatalos iratokat, azonban formai vagy tartalmi hibák miatt a NKÖM Könyvtári Osztálya elutasította jelentkezésüket, és azokról, amelyek a levél kiküldésének időpontjáig egyáltalán nem kérték még könyvtárunknak a jegyzékre való felvételét. Az elutasított könyvtárak esetében a kérésünk az volt, hogy a kollégák *nyújtsanak módszertani segítséget* az újabb jelentkezéshez és a módosított iratok elkészítéséhez. Az ehhez szükséges, telefonon történő konzultáció lehetőségét magunk is felajánlottuk. Az eddig még nem jelentkezett települések esetében pedig *listaszerű visszajelzést* kértünk azokról, amelyek nem működtetnek könyvtárat vagy szüneteltetik a könyvtár működését. A levélváltás egyik legfontosabb eredménye az, hogy a módszertanos kollégák szakmai munkájának köszönhetően nagy mértékben nőtt az elutasítás után újra, most már sikeresen próbálkozó jelentkezők száma.

A második kérdésre adott számszerű válaszokat azért tartottuk fontosnak, mert a könyvtári törvény 1997-es életbe lépése és a jegyzék vezetéséről szóló 64/1999-es kormányrendelet megjelenése óta eltelt időszakban már valamennyi települési önkormányzat eldönthette, eleget tesz-e a törvényben megfogalmazottaknak: „A települési és a megyei könyvtári ellátás biztosítása a helyi önkormányzatok kötelező feladata. A [...] feladatot a községi, városi, megyei jogú városi önkormányzat nyilvános könyvtár fenntartásával, vagy önkormányzatok közötti társulásban nyilvános könyvtár fenntartásával, vagy nyilvános könyvtár szolgáltatásának megrendelésével teljesítheti.” [1997. évi CXL. törvény, 64. § (1), (2) bek.]. Az eddig még nem jelentkezettekéről kapott információk alapján – felhasználva a Központi Statisztikai Hivatalnak a magyarországi településekre vonatkozó legfrissebb kimutatásait – a következő eredményekre jutottunk: amíg a *megyei könyvtárak* mindegyike szerepel a nyilvános könyvtárak jegyzékén, a helyzet már nem ilyen jó a *városi könyvtárak* szintjén. Egy Borsod-Abaúj-Zemplén (Putnok) és egy Veszprém megyei város (Herend) önkormányzata a mai napig nem nyújtotta be a könyvtár jelentkezéséhez szükséges iratokat, egy Békés (Füzesgyarmat) és egy Pest megyei város (Tököl) pedig a minisztériumi elutasítás óta nem próbálkozott újra. Az utóbbi hetekben telefonon mind a négy intézménnyel, ill. önkormányzattal felvettük a kapcsolatot. A 185 magyarországi *nagyközség* közül kettő nem mű-

Települési könyvtárak jelentkezése a nyilvános könyvtárak jegyzékére

Megye	Megyei könyvtár	Városi könyvtár	Nagyközségi könyvtár	Községi könyvtár
Bács-Kiskun	1NY (M+V)	17 település = 17NY	11 település = 7NY+3E+1N	90 település = 36NY+16E+31N+7SZ
Baranya	1NY (M, V)	11 település = 11NY	4 település = 4NY	285 település = 61NY+7E+78N+139SZ
Békés	1NY (M+V)	16 település = 15NY+1E	13 település = 13NY	45 település = 29NY+5E+6N+5SZ
Borsod-Abaúj-Zemplén	1NY (M, V)	19 település = 18NY+1N	16 település = 14NY+2N	319 település = 122NY+15E+54N+128SZ
Csongrád	1NY (M+V)	7 település = 7NY	4 település = 4NY	48 település = 41NY+5E+1N+1SZ
Fejér	1NY (M, V)	8 település = 8NY	18 település = 14NY+4N	80 település = 39NY+10E+24N+7SZ
Győr-Moson-Sopron	1NY (M, V)	7 település = 7NY	7 település = 7NY	161 település = 117NY+3E+22N+19SZ
Hajdú-Bihar	1NY (M, V)	18 település = 18NY	12 település = 12NY	51 település = 46NY+3E
Heves	1NY (M+V)	6 település = 6NY	6 település = 6NY	105 település = 89NY+6E+2N+8SZ
Jász-Nagykun-Szolnok	1NY (M, V)	15 település = 15NY	9 település = 9NY	52 település = 43NY+6E+3N
Komárom-Esztergom	1NY (M, V)	7 település = 7NY	6 település = 6NY	61 település = 23NY+13E+23N+2SZ
Nógrád	1NY (M+V)	5 település = 5NY	-	122 település = 81NY+3E+25N+13SZ
Pest	1NY (M+V)	30 település = 29NY+1E	33 település = 27NY+3E+2N+1SZ	120 település = 83NY+11E+16N+10SZ
Somogy	1NY (M+V)	12 település = 12NY	5 település = 5NY	226 település = 160NY+7E+33N+26SZ
Szabolcs-Szatmár-Bereg	1NY (M+V)	19 település = 19NY	23 település = 19NY+1E+2N	185 település = 88NY+14E+61N+22SZ
Tolna	1NY (M+V)	8 település = 8NY	7 település = 7NY	92 település = 66NY+6E+16N+4SZ
Vas	1NY (M+V)	8 település = 8NY	4 település = 3NY+1N	203 település = 29NY+9E+136N+29SZ
Veszprém	1NY (M+V)	11 település = 10NY+1N	4 település = 4NY	207 település = 112NY+9E+69N+17SZ
Zala	1NY (M, V)	8 település = 8NY	3 település = 3NY	245 település = 212NY+1E+32SZ
Összesítés	19 megye = 19 NY (11M+V és 8M, V) megyei könyvtár	232 település = 228NY+2E+2N városi könyvtár	185 település = 164NY+7E+12N+2SZ nagyközségi könyvtár	2697 település = 1477NY+149E+600N+471SZ községi könyvtár

NY = nyilvános könyvtár

M+V = a megyeszékhelyen egy intézményben működik a megyei és a városi könyvtár

M, V = a megyeszékhelyen külön megyei és külön városi könyvtár működik

V = városi könyvtár

NK = nagyközségi könyvtár

K = községi könyvtár

E = elutasítás alatt

N = nem jelentkezett még a Nyilvános könyvtárak jegyzékére

SZ = a település könyvtárat nem tart fenn vagy szünetelteti működését

ködteti könyvtárát, 12 mind ez idáig nem jelentkezett a jegyzékre, 7 pedig az elutasítottak között van. A 2697 *községi szintű település* esetében az arányok az előbbiekhöz képest két szempontból is rosszabbak. Egyrészt a módszertanos kollégák 471 település esetében jelezték, hogy a község egyáltalán nem működtet könyvtárát, esetleg szünetelteti a könyvtár működését (sajnos, a módszertanosok kimutatásaiból mindössze hét község esetében derült ki, hogy a nyilvános könyvtári szolgáltatást egy-egy városi könyvtártól rendelik meg). Másrészt 600 *település még egyáltalán nem próbálkozott a jelentkezéssel*, 149 község jelentkezését pedig a minisztérium egyszer vagy többször már elutasította (1. számú táblázat).

Az 1. számú táblázat elemei és a nyilvános könyvtárak adatbázisának segítségével kimutatható az *elutasított települési könyvtárak száma is* (2. számú táblázat). A jelentkezés elutasításáról a minisztérium Könyvtári Osztálya az aktuális jegyzék közlönyben való megjelenése után hivatalos levélben értesíti a fenntartó önkormányzatot, hivatkozva a jelentkezés feltételeire és gyakorlatára vonatkozó jogszabályokra, részletezve az elutasítás okát és az újabb jelentkezés lehetőségét.

2. számú táblázat

Elutasított települési könyvtárak

Megye	Elutas./1. jegyzék	Elutas./2. jegyzék	Elutas./3. jegyzék	Elutas./4. jegyzék	Elutas./5. jegyzék
Bács-Kiskun	3	12	2	1	1
Baranya	2	1	1	1	2
Békés	1	3	–	1	1
Borsod-Abaúj-Zemplén	4	9	4	–	–
Csongrád	2	1	1	–	1
Fejér	8	1	1	1	–
Győr-Moson-Sopron	1	1	1	–	–
Hajdú-Bihar	3	–	–	–	–
Heves	3	3	–	–	–
Jász-Nagykun-Szolnok	2	3	–	–	2
Komárom-Esztergom	8	5	–	–	2
Pest	–	1	2	–	2
Somogy	11	1	–	2	1
Szabolcs-Szatmár-Bereg	4	1	1	–	1
Nógrád	9	1	2	–	3
Tolna	5	–	1	–	1
Vas	11	1	–	–	–
Veszprém	2	1	4	2	1
Zala	1	–	–	–	–
Összesen:	80	45	20	8	18

(A fenti számadatok néhány esetben a többször elutasított településeket is tartalmazzák, ebből következően az összesített adatok nem mindenhol felelnek meg az előző táblázat elutasításokat jelző számainak.)

A települési könyvtárak mellett az adatbázisban nyilvántartunk még az elutasítottak között négy budapesti szakkönyvtárat, egy budapesti magán-, egy vidéki állami, ill. két vidéki egyházi felsőoktatási könyvtárat és egy Csongrád megyei kémiai vonatkozású magángyűjteményt.

Mint az köztudott volt már korábban is, Magyarország 19 megyei könyvtára közül nyolc esetben az adott településen a megyei mellett városi könyvtár is létezik, tizenegy gyűjtemény azonban olyan városban, ill. megyei jogú városban működik, ahol nincs külön önálló városi könyvtár. A fenntartás kérdéseiről az utóbbi esetekre vonatkozóan a könyvtári törvény így rendelkezik: „Amennyiben megállapodás alapján a megyei könyvtár székhelyén a települési könyvtári feladatokat is a megyei könyvtár látja el, a székhely szerinti és a megyei önkormányzat köteles a könyvtár működtetéséhez szükséges támogatást együttesen biztosítani.” [1997. évi CXL. törvény, 64. § (4) bek.]. A nyilvános könyvtárak jegyzékére való jelentkezéshez benyújtott Alapító okiratokban rögzítettek alapján az állapítható meg, hogy a fenti tizenegy könyvtár közül a közös megyei–városi fenntartás mindössze három helyen (Heves, Somogy és Vas) valósul meg, hat esetben a megye közgyűlése (Bács-Kiskun, Békés, Nógrád, Pest, Tolna, Veszprém – közülük Kecskemét és Szekszárd városa ún. kötelezettségvállalással) teljesíti fenntartói feladatait, két esetben pedig a városi önkormányzat (Csongrád, Szabolcs-Szatmár-Bereg) a fenntartó.

A városi könyvtárak nyilvános jegyzékre kerülésének esetében többféle vizsgálati szempont is felmerült. Az elsőt ezek közül az utóbbi három év *településszerkezeti változásai* miatt kellett áttekinteni: 1999-ben 4, 2000-ben és 2001-ben 15-15 korábbi nagyközség nyerte el a városi rangot. Ugyanakkor e települések önkormányzatainak mintegy fele (a fenti 34-ből összesen 18) hivatalosan nem jelezte a Könyvtári Intézetnek a bekövetkezett változást, nem küldött be módosított Alapító okiratot, vagyis a település könyvtára a típus megjelölésénél községi könyvtárként szerepelt a jegyzéken, és fenntartójának megnevezése is ezt a jelzőt (esetleg a „nagyközségi”-t) hordozta. A helyzet az idei statisztikai kimutatásokkal való összevetéskor változott meg: valamennyi könyvtárral, ill. önkormányzattal telefonon egyeztetünk a szükséges változtatások végrehajtása érdekében. A szinte száz százalékos eredmény a Közlönyben megjelenő teljes jegyzékben világosan tükröződik.

A második vizsgálati szempont a könyvtári törvényben a városi könyvtárakkal szemben megfogalmazott egyik követelményből indult ki: „Városokban elsődlegesen önálló intézményben kell a nyilvános könyvtári ellátást biztosítani. Más intézménnyel való *közös működtetésre* csak szakmai, ill. jelentős gazdálkodási előnyök esetén kerülhet sor a miniszter véleményének figyelembe vételével.” [1997. évi CXL. törvény, 67. § (1), (2) bek.]. A vizsgálat a jegyzéken szereplő, konkrétan és elsősorban városi könyvtári funkciót betöltő könyvtárakra terjedt ki, ezeknek mintegy 65 százaléka önálló intézmény, 84 könyvtár azonban – nyilván leginkább a törvényben megjelölt gazdálkodási előnyök miatt – összevont intézményt működtet a 3. számú táblázatban látható típusokban.

A harmadik vizsgálati szempont a városi könyvtárak *fenntartóinak* kérdése. A beküldött Alapító okiratokban, Nyilatkozatokban szinte valamennyi esetben a városi önkormányzat szerepel fenntartóként, a néhány kivételt két Általános Művelődési Központ (Mezőhegyes, Tét) és egy-egy esetben a megyei önkormányzat (Devecser), ill. a MÁV Rt. (Záhony) jelenti.

**A városi könyvtárral összevont intézmény(ek)
típusai**

	Mennyiség
Általános művelődési központ	3
Iskola	6
Közösségi ház	7
Közösségi ház, múzeum, képtár és hírlap	1
Művelődési ház/művelődési központ	53
Művelődési ház és iskola	7
Művelődési ház és múzeum	1
Művelődési ház és sportcsarnok	4
Múzeum	2

A nyilvános könyvtárak jegyzékére gyakran jelentkeznek olyan könyvtárat is működtető intézmények, amelyek Alapító okiratukban felvállalják a városi könyvtári feladatokat, függetlenül attól, hogy az adott településen esetleg már van bejelentett városi könyvtár: a példák a városi művelődési házak és általános művelődési központok könyvtáraitól az általános és középiskolák könyvtáraiig terjednek. A legkülönlegesebb közöttük talán Hajdúböszörmény esete, ahonnan a város jegyzője összesen tizenkét iskola könyvtára számára kérte és kapta meg városi könyvtári feladatok ellátására a nyilvánosság jogát.

A könyvtári törvény VI. fejezete szerint „A települési könyvtár a községi, városi, fővárosi könyvtár.” [1997. évi CXL. törvény, 65. § (1) bek.]. Ugyanakkor a nyilvános könyvtárak jegyzékén szerepelnek *nagyközségi könyvtárak* is: a községektől való településszerkezeti megkülönböztetésük a beküldött iratokban több helyen (alapító, fenntartó és felügyeleti szerv, önkormányzati kísérőlevél stb.) világosan megkülönböztethető. Amíg 1989 előtt a nagyközségi címet a városihoz hasonlóan adományozták, addig a helyi önkormányzatokról szóló 1990-es törvény életbelépése óta „A nagyközségi címet használhatják azon települések képviselőtestületei, amelyek a törvény hatályba lépése előtt nagyközségi tanácsok voltak, továbbá amelyek területén legalább ötezer lakos él.” [1990. évi LXV. törvény 108. §]. A Közlönyben megjelenő jegyzékeken ennek megfelelően a fenntartó rovatában általában a nagyközségi önkormányzat szerepel, a *könyvtárak nevének használatában* azonban egyáltalán nem egységes a gyakorlat: a 164 esetből 130 elnevezés a „nagyközségi” jelzőt tartalmazza vagy nem tesz utalást a településtípusra, 34 azonban határozottan „községi”-ként jelentette be könyvtárát. Utóbbiak közül hat önkormányzattal telefonon már tárgyaltunk az esetleges névmódosításról – a kérés elől senki sem zárkózott el, a teljes jegyzék megjelenéséig a módosított okiratok egy része beérkezett –, a maradék 28 esetben azonban szeretnénk, ha a NKÖM Könyvtári Osztálya, támogatva a Könyvtári Intézet ezirányú törekvéseit, hivatalos levélben hívná fel az érintett önkormányzatok figyelmét a lehetséges módosításra.

A nyilvános könyvtárak jegyzékén szereplő könyvtárak tekintélyes hányadát, mintegy kétharmadát a *községi könyvtárak* teszik ki. Esetükben a beküldött iratok alapján pontos kimutatással rendelkezünk arról, hogy milyen számban látnak el

kizárólag községi könyvtári feladatokat, ill. hogy milyen arányú a községi mellé iskolai könyvtári funkciót is felvállaló gyűjtemények száma. A jegyzéken szereplő községi könyvtárak közül több mint 450, tehát mintegy 30 százalékuk lát el iskolai könyvtári feladatokat is.

A beküldött Alapító okiratok tanúsága szerint a községek esetében fordul elő legtöbbször a nyilvános könyvtári ellátás olyan módon történő biztosítása, hogy az *önkormányzatok társulásban tartanak fenn könyvtárat*; esetleg az okirat működési területként megjelölve a beküldő önkormányzat mellett tartalmazza néhány további település felsorolását is, amelyekre az ellátás kiterjed. Békés, Csongrád, Fejér, Győr-Moson-Sopron, Hajdú-Bihar Komárom és Pest megye területén nincsenek ilyen típusú bejelentett együttműködési formák, Baranyában (pl. Nagydobsza ellátja Kisdobszát, Kistamásit, Merenyét, Molványt, Nemeskét, Pettendet és Tótszentgyörgyöt) Borsod-Abaúj-Zemplénben (pl. Krasznokvajda ellátja Büttöst, Kányt, Keresztétét, Pamlényt, Perecsét és Szászfát), Somogyban (pl. Lakócsa ellátja Potonyt, Szentborbást és Tótújfalut) és Vasban (pl. Nádasd ellátja Daraboshegyet, Halogyot, Hegyhátszenthodászt, Hegyhátszentsált, Szőcét és Órimagyarósdot) viszont nyilvánvalóan a kistépülési szerkezet indokolja, hogy a néhány száz fős lakosságot számláló aprófalvak ne önálló községi könyvtárat működtessenek (az 1. számú táblázat összefoglaló számadataiban ezek a települések természetesen nyilvános könyvtárat működtető helyszínekként szerepelnek).

Felsőoktatási könyvtárak

A könyvtári törvény vonatkozó paragrafusai szerint a nyilvános könyvtárak jegyzékére a nemzeti könyvtár, a megyei könyvtárak és a helyi önkormányzatok által fenntartott települési könyvtárak, valamint az országos szakkönyvtárak mellett saját joguknál fogva felkerülhetnek az *állami egyetemek könyvtárai* [1997. évi CXL. törvény 54. § (3) bek.]. E paragrafus hatálya alá tehát az egyetemek központi könyvtárai tartoznak – a jegyzéken való regisztráláshoz irataikat nekik is be kell küldeniük –, ugyanakkor az egyetemi kari könyvtárak és a főiskolai könyvtárak is beadhatják jelentkezésüket. A felsőoktatás integrációjáról szóló 1999. évi LII. törvény azonban olyannyira módosította a felsőoktatás szerkezetét, hogy az számos kérdést vetett fel a felsőoktatási könyvtárak működését illetően is (nyilván nem véletlen, hogy az Oktatási Minisztérium „A felsőoktatási könyvtárak helyzetének értékelése” címmel ez év februárjában kérdőíves vizsgálatot kezdeményezett). Valamennyi *integrált intézmény alapító okirata* – amelyek egyébként a törvény életbelépéséhez képest az oktatási miniszter aláírásával csak jóval később, az Oktatási Közlöny 2001. augusztus 31-ei 23. számának megjelenése után váltak hivatalossá – tartalmazza a következő bekezdést: „Az alaptervezési körbe tartozó hallgatók részére saját szervezetében tankönyv- és jegyzetellátást, *könyvtári* és laboratóriumi *szolgáltatást*, kollégiumi elhelyezést, kulturális és sportolási lehetőséget nyújt.” Az integráció akkori helyzete komolyan befolyásolta a jegyzékre történő jelentkezés ütemét és módját, így a 2000 júniusában megjelent első jegyzéken mindössze 17 állami és 3 egyházi fenntartású felsőoktatási könyvtár szerepelt, a többiek valószínűleg kívártak irataik beküldésével. Azóta a helyzet a sikeresen jelentkezettek számát illetően előnyösen válto-

zott: jelenleg összesen 66 felsőoktatási könyvtár szerepel a jegyzéken, ezek között vannak *állami, egyházi és alapítványi fenntartású gyűjtemények, központi és kari könyvtárak*. A jelentkezések beadásának ideje alatt folytatott konzultációk azonban egyértelműen mutatnak rá néhány megoldatlan kérdésre. A korábban önálló központi könyvtárként működő intézmények egy része az integráció után kari könyvtárrá vált, jelentkezésének feltételei tehát módosultak: utóbbi esetben ugyanis a fenntartó által hitelesített, nyilvánosságot deklaráló szervezeti és működési szabályzat, ill. könyvtárhasználati szabályzat beküldésére és a jegyzék vezetéséről szóló kormányrendelet mellékleteként megjelent Nyilatkozat kitöltésére van szükség. Az integráció adminisztrációjának lassúsága miatt azonban a könyvtári szabályzatok megfogalmazása, módosítása és a fenntartó általi elfogadása, hitelesítése elhúzódott. Sok helyen még arról sem született döntés, hogyan értelmezzék a központi és a kari könyvtárak viszonyát, ill. hogy az integrált intézmény korábban önálló, mostantól karivá váló könyvtárait egymás mellett létező, egyenrangú telephelyekként jelentsék-e be vagy minden kar önállóan próbálkozhat a jelentkezéssel. Kérdéses továbbá a *fenntartó* (egyetem vagy kar) meghatározása is: a gyakorlat a beküldött iratokat vizsgálva távolról sem látszik egységesnek. E könyvtártípus esetében a leggyakoribb, hogy a jegyzék vezetéséről szóló rendeletben megfogalmazottak [64/1999. Korm. rendelet 3. § (1), (2) bek.] ellenére nem a fenntartó, hanem a *könyvtár vezetője* kezdeményezi a Könyvtári Intézetnél a jegyzékre kerülést.

A felsőoktatásról és az integrációról szóló törvény, valamint a felsőoktatási intézmények karainak megnevezését tartalmazó 209/1999. kormányrendelet mellékleteiben felsorolt felsőoktatási intézmények között 18 állami, 1 magán- és 5 egyházi egyetem, 12 állami, 9 magán- és 21 egyházi főiskola szerepel. Az *állami egyetemek* közül – miután nagy többségüknek korábban is volt központi könyvtára, amely saját jogánál fogva kerülhetett a jegyzékre – valamennyi szerepeltet könyvtárat a nyilvános jegyzéken. Az integrációval hozzájuk rendelt intézményekkel már nem ilyen jó a helyzet, hiába voltak korábban esetleg önálló főiskolák, a könyvtár jelentkezéséhez szükséges iratokat sem akkor, sem integrált karrá válásuk időszakában nem nyújtották be. Ezek közé tartozik például több, egyetemi karrá vált tanítóképző főiskola (Hajdúböszörmény, Budapest, Kaposvár, Sárospatak, Győr). Pozitív kivételt jelent viszont a Szent István Egyetem: az új jegyzék megjelenésével valamennyi karának (budapesti karok, Gödöllő, Gyöngyös, Jászberény) könyvtára nyilvánossá válik. Az *állami főiskolák* könyvtárai szintén nagy számban nyilvánosak, mindössze két intézmény (Dunaújváros, Kecskemét) nem nyújtotta még be iratait. Az integrációból következő problémákra jó példa a sarvasi főiskola esete, ahol az új intézmény úgy jelentkezett be, hogy a fenntartó által hitelesített Szervezeti és Működési Szabályzat – központi könyvtár megjelölése nélkül – tagkönyvtárként sorolta fel az egységes főiskolai szakkönyvtári rendszer alkotóelemeit (Sarvas, Békéscsaba, Mezőtúr, Gyula), így ezzel a korábban felvett békéscsabai főiskolai könyvtár önálló szerepeltetése a jegyzéken okafogyottá vált. Az *egyházi egyetemek* központi könyvtárral vagy egyes kari gyűjteményekkel egy kivétellel szerepelnek a jegyzéken, az *egyházi főiskolák* közül viszont mindössze négy intézmény jelentette be sikeresen a könyvtárát. A magán- és alapítványi főiskolák könyvtárai közül három került fel a nyilvános könyvtárak jegyzékére.

Szakkönyvtárak

A könyvtári törvény értelmében a tudományos és szakkönyvtári ellátás az OSZK, az országos szakkönyvtárak és az állami egyetemek könyvtárai mellett a nyilvános könyvtári feladatokat vállaló egyéb szakkönyvtárak feladata [1997. évi CXL. törvény 63.§ (1) bek.]. A törvény 3. számú mellékletében felsorolt valamennyi országos szakkönyvtár tagja a nyilvános könyvtárak hálózatának; azoknak a szakkönyvtáraknak a száma azonban, amelyek bejelentkezésükkor határozottan ezt a funkciót jelölik meg beküldött irataikban, meglehetősen kevés – főleg ahhoz képest, hogy milyen nagy számban szerepeltek e könyvtártípus képviselői a Könyvtári Minerva néhány évvel ezelőtt kiadott kötetében. Ennek oka valószínűleg a fenntartói oldal ellenállásában és abban kereshető, hogy a szakkönyvtárak egy része egyelőre nem tud megfelelni a nyilvános könyvtárak törvényben megszabott alapkövetelményeinek. A 28 nyilvános szakkönyvtár között szerepel négy orvosi–kórházi (Kistarcsa, Nyíregyháza, Zalacgerszeg, budapesti Egészségvédelmi Intézet) és két múzeumi könyvtár (budapesti Közlekedési Múzeum, győri Rómer Flóris Múzeum), egy pedagógiai intézet könyvtára (Szekszárd), a bajai Csillagvizsgáló, a váci Göncöl Alapítvány, a budapesti Geofizikai Intézet és a győri Közgazdasági Társaság könyvtára, a MÁV Dokumentációs Központ és Könyvtár, a KOPINT-DATORG, a VATI és a Vállalkozásfejlesztési Közalapítvány könyvtára, a Balassi Bálint Intézet és a Magyar Zenei Tanács könyvtára, a főtí Vayer Tamás Szenikai Könyvtár és természetesen a Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtára.

Egyházi könyvtárak

Az egyházi fenntartású könyvtárak jegyzékre kerülésének feltétele a könyvtári törvény szerint a nyilvános könyvtárak alapkövetelményeinek teljesítése [1997. évi CXL. törvény 54. § (4) bek.] és a Nyilatkozat beküldése. Az alapkövetelmények egyike: a mindenki által való használhatóság és megközelíthetőség a szintén beküldött szervezeti és működési, ill. könyvtárhasználati szabályzatok vonatkozó pontjai alapján állapítható meg. Mindezek figyelembe vételével a nyilvános könyvtárak jegyzékére idáig 14 egyházi gyűjtemény került fel, közöttük van a debreceni, a sárospataki és a pápai református kollégium könyvtára, valamint a budapesti Ráday Gyűjtemény és az Országos Evangélikus Könyvtár; az esztergomi, az egri, a kalocsai, a pannonhalmi, a váci, a veszprémi egyházmegyei–főegyházmegyei és a sárospataki katolikus gyűjtemény, de jelentkezett irataival a Protestáns és a Buddha Misszió egy-egy könyvgyűjteménye is. Az egyházi könyvtári funkció mellé iskolait is felvállalva került a jegyzékre a csurgói református gimnázium és a kismarosai ciszterci nővérek monostori könyvtára.

Munkahelyi könyvtárak

E csoport vizsgálatához az előzmények ismeretére² több szempontból is szükségünk van. Egyrészt azért, mert ez a korábban szakszervezetinek nevezett könyv-

tártípus szenvedte el a rendszerváltás után a legnagyobb veszteségeket (vállalati könyvtárak komoly hányadát szüntették meg, az új szakszervezeti tömörülések létrejöttével a könyvtárak és a művelődési házak gazdátlanul maradtak). Másrészt ahogyan korábban, úgy napjainkban is jellemző, hogy *a munkahelyi könyvtárak szolgáltatásai* között gyakran szerepel a helyi lakosságot ellátó, tehát tulajdonképpen települési könyvtári funkció. A hatvanas évek elején hálózattá szerveződött munkahelyi könyvtárak között voltak megyei szakszervezetiek (központi könyvtárak), körzeti (szakmai szakszervezetek könyvtárai) és önálló (vállalatok, üzemek gyűjteményei) könyvtárak. Közülük – annak köszönhetően, hogy 1990 novemberében az intézményi érdekvédelem céljaira létrehozott Szakszervezeti és Munkahelyi Művelődési Intézmények Egyesülete vállalta a könyvtárak és művelődési házak működtetését – a központi könyvtárak többsége önállóan fennmaradt, és benyújtotta iratait a nyilvános könyvtári jegyzékre történő jelentkezéshez. A 2001 januárjától *Területi Művelődési Intézmények Egyesülete* nevet használó szervezet fenntartóként összesen 11 könyvtárat jegyez: a főváros mellett Baranya, Csongrád, Fejér, Jász-Nagykun-Szolnok, Komárom, Nógrád, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Tolna, Vas és Zala megyében. A *szakmai szakszervezetek könyvtárai* közül pedig a vasas, a vasutas (három helyszínen: Nyíregyháza, Székesfehérvár, Szolnok), az építő, az egészségügyi és a postás szakszervezetek könyvtárai kerültek fel a jegyzékre.

A nyilvános könyvtárak névhasználata

A művelődési intézmények nevérol, elnevezéséről, és névhasználatáról szóló és kisebb módosításokkal a mai napig hatályos 9/1989. MM rendelet pontosan *szabályozza a könyvtárak elnevezésének lehetőségeit*. A rendelet legfontosabb, a nyilvános könyvtárak jegyzékére való jelentkezésnél gyakran gondot okozó előírása az, hogy a hivatalos névben feltétlenül szerepelnie kell az intézmény jogszabály szerinti megjelölésének [9/1989. MM rendelet 2. § (1) bek.], vagyis a mi esetünkben a névben ott kell lennie a ‚könyvtár’ szónak. Nagyon sok jelentkezőt éppen ezért kellett a minisztériumnak elutasítania, mert a beküldött Alapító okirat első pontjában, az intézmény nevénel csak az iskola, a polgármesteri hivatal, a művelődési ház stb. szerepelt – és csak az alaptevékenység leírásába került be a könyvtári tevékenység. Ugyanilyen fontos a rendelet következő paragrafusa, amely előírja, hogy többcélú, ill. közös igazgatású intézmény esetén a feladatok alapján megkülönböztethető valamennyi intézményegység jogszabály szerinti megjelölését fel kell tüntetni [9/1989. MM rendelet 2. § (2) bek.]. Sok jegyző és körjegyző figyelmét kellett telefonos konzultációikon felhívunk, hogy bejelentett intézményük addig nem kerülhet a jegyzékre, amíg a képviselőtestület nem módosítja a nevet a rendeletnek megfelelően.

A névhasználat következő problémáját azok az esetek jelentik, amikor *a könyvtár nevében a már elavult ‚klub’ vagy ‚közművelődési’ kifejezés szerepel*, valószínűleg egyszerűen azért, mert a klubkönyvtárak az ötvenes–hatvanas évek egyszerre könyvtári és közművelődési feladatokat ellátó öszvér intézményének nevé vizsik tovább, a közművelődési könyvtárak pedig a könyvtárügy régebbi rendeleteihez alkalmazkodva a korábban szokásos típus-megnevezést hordozzák. A könyvtári törvény megjelenése óta azonban a helyzet gyökeresen megváltozott: teljesen egyértelműen szétvált a közgyűjteményi – ez a könyvtár – és a közművelődési funkció

(1997. évi CXL. törvény 1. sz. melléklete, Fogalmak), az elkülönült funkciókat a törvény külön, önálló fejezetekben tárgyalja. Az ilyen eseteket a jelentkezéskor – ha az Alapító okirat további részeit teljesen rendben valónak találta – a minisztérium eleinte nem utasította el, így most a jegyzéken összesen 105 klubkönyvtár és 112 közművelődési könyvtár szerepel (sőt egy Somogy megyei könyvtár neve Közművelődési Klubkönyvtár...). Későbbi céljaink közé tartozik, hogy a Könyvtári Intézet kimutatásai alapján a minisztérium Könyvtári Osztálya hivatalos levélben keresse meg az ilyen elnevezésű könyvtárakat fenntartó önkormányzatokat, az Alapító okirat, ill. az intézménynév módosítását kérve tőlük.

A névhasználatról szóló rendelet ugyan felhívja a figyelmet arra, hogy az elnevezéskor figyelembe kell venni a *nyelvhelyességi követelményeket* [9/1989. MM rendelet 3. § (2) bek.], sajnos azonban a névhasználat jó néhány példája azt mutatja, hogy nehéz e szabályokat betartani. Gyakran érkeznek olyan Alapító okiratok, amelyekben az elnevezés alapelemeinél önkényesen váltogatják a nagy és kis kezdőbetűs írásmódot; gyakori az „és” kötőszó annyi ismétlése egy néven belül, ahány intézményegység van; a túlságosan hosszú elnevezés végéről lemarad a birtokviszony jelzése; hiányoznak a felsorolást tagoló jelzők. A legkülönlegesebb kötőszóhasználat egy Heves megyei község könyvtárának nevében fordul elő: Községi és Iskolai Könyvtár, *valamint* Művelődési Ház.

A névhasználatról szóló rendelet szerint *az elnevezésben kiemelkedő tevékenység alapján széles körben ismert személy nevét* vagy egyedi megjelölést lehet alkalmazni [9/1989. MM rendelet 3. § (1) bek.]. A nyilvános könyvtárak jegyzékén „vezetnek” a Petőfi Sándorról elnevezett települési könyvtárak, összesen 32 van belőlük. Közülük 9 a mai napig azt a „Petőfi Emlékkönyvtár” nevet viseli, amelyet az 1973-as Petőfi-évforduló alkalmából a minisztérium Könyvtári Osztálya által meghirdetett könyvtárápítási pályázat elnyerésének feltételeként vett fel³. 20 könyvtár viseli József Attila, 11-11 Móricz Zsigmond és Arany János, 9 Ady Endre, 6-6 Széchenyi István és Csokonai Vitéz Mihály nevét. Természetesen a könyvtárak nevének kiválasztásakor gyakran kerül sor a hely szülöttje, híres embere előtti tisztelgésre: Nagykanizsán Halis István, Dabason Halász Boldizsár, Csongrádon Csemegi Károly, Hajdúszoboszlón Kovács Máté, Balassagyarmaton Madách Imre nevét viseli a városi könyvtár, Göllén pedig Fekete István neve került a községi könyvtár elnevezésébe. Különlegességnek számít Izsófalván az Izsó Miklós Művelődési Ház, Könyvtár és Emlékház, amely az Izsó Miklós utcában található. Sajnos, a legutóbbi időkből már ellentétes példa is létezik, idén nyáron a gödöllői könyvtár új épületének átadásakor a könyvtár neve is módosult a beküldött Alapító okirat szerint: nem szerepel benne Juhász Gyula neve...

A könyvtári statisztika és a nyilvános könyvtárak

Amint azt már a bevezetésben is jeleztük, az idei évben először nyílt mód és lehetőség arra, hogy az előző, tehát *2001-es évre vonatkozó könyvtári statisztikák* adattábláinak bizonyos elemeit a két adatbázis számítógépes összehangolásának hiánya miatt egyelőre fárasztó, tételről tételre történő összeolvasással összevessük a nyilvános könyvtárak adatbázisának rekordjaival és mezőivel. A tapasztalatok egyike az volt, hogy – annak ellenére, hogy a 2001. évre vonatkozó Országos Sta-

tisztikai Adatgyűjtési Programról szóló 173/2000. kormányrendelet az adatszolgáltatók körén belül határozottan a nyilvános könyvtárakat jelölte meg – van néhány könyvtár, amely *nem tett eleget adatszolgáltatási kötelezettségének*. Közéjük tartozik négy – integráció után kari könyvtári funkciót ellátó – felsőoktatási könyvtár, amelyek valószínűleg abban bíztak, hogy központi könyvtárunk jelenti adataikat; egy-egy az első jegyzék megjelenése óta nyilvános egyházi és megyei pedagógiai intézeti könyvtár és néhány települési, főleg községi könyvtár; pedig az önálló nyilvános jog megszerzésével alaptevékenységként ők is vállalták a statisztikai adatszolgáltatást [1997. évi CXL. törvény 54. § (1) bek. f) pont].

Az előző fejezetben említett, névhasználatról szóló rendelet előírja, hogy a művelődési intézmény, így *a könyvtár is köteles irataiban a hivatalos, cégszerű nevét használni* [9/1989. MM rendelet 7. § (1) bek.]. Ugyanezt erősítette meg a statisztikai adatlap Kitöltési útmutatója, amely azt kérte, hogy az adatszolgáltató intézmény saját adatait az Alapító okirattal, ill. a nyilvános könyvtári tevékenység folytatására jogosító okirattal megegyezően használja. Sajnos, a könyvtárak névhasználatát illetően negatív tapasztalatok sokaságáról számolhatunk be. Az esetek komoly hányadában nemcsak a településnév ingadozó jelölése tűnt fel (beírják, ha nem is szerepel az Alapító okiratban az elnevezés részeként és fordítva: hiányzik akkor is, ha az elnevezés szerves részét képezi), hanem magának az intézménynek a beazonosítása is csak azért volt lehetséges, mert egyéb adatai (címe, telefonszáma stb.) megegyeznek a nyilvános könyvtárak adatbázisában található adatokkal. A problémára ezúton ismét szeretnénk felhívni a statisztikai adatlapokat kitöltő könyvtáros kollégák, az elektronikus rögzítést végző megyei módszertanos kollégák és az intézményvezetők figyelmét.

A március óta elvégzett összevetés előnyei között szerepel, hogy az adatbázisban sor kerülhetett a könyvtárak nyilvános könyvtári jegyzékre való bejelentkezése óta *bekövetkezett személyi – főleg vezetői – változások átvezetésére*. Mivel a törvény hatályánál fogva nyilvános könyvtárak számára a jegyzék vezetéséről szóló rendelet mellékleteként megjelent Nyilatkozat kitöltése nem volt kötelező, az ilyen esetek döntő többségében nem álltak rendelkezésünkre a címen kívül a további elérési adatok. Most lehetőségünk volt a statisztikai adatlapon megadott telefonszámok és e-mail címek, valamint a könyvtári célokra használt helyiségek négyzetméterben megadott területi adatának rögzítésére. Napjainkban folyamatban van az új könyvtárvezetők nevének és az újonnan felvett telefonszámoknak, elektronikus levélcímeknek a megjelenítése honlapunkon. A Könyvtári Intézet a nyilvános könyvtárak adatbázisa webes keresőfelületének kialakítására pályázatot nyújtott be a Nemzeti Kulturális Alap miniszteri keretéhez. A megpályázott pénzösszeg elnyerése esetén jövőre nemcsak a kényelmesebb és gyorsabb, több szempontú keresést lehetővé tevő honlapfelület használatát tudjuk majd biztosítani, hanem az eddiginél is *gyorsabb ütemben közölhetjük a nyilvános könyvtárak jegyzékében történő változásokat*.

A jegyzék vezetése közben felmerült egyéb problémák

Rácz Ágnes a Bevezetésben már jelzett tanulmányában utalt arra, hogy a jegyzék vezetéséről szóló rendeletben *a jegyzékre kerülésről szóló javaslat, ill. döntés meghozatalára biztosított 60 nap* [64/1999. korm. rendelet 4. § (1), (2) bek.] az első

jegyzék készítésének idején nem volt betartható. Sajnos, ez a helyzet a pótgjegyzékek összeállításának idején sem változott. A beérkező iratok feldolgozása, adatbázisba építése ugyan folyamatosan, mindennapos munkával zajlik, némi késést itt legfeljebb az okoz, ha a beküldő fenntartó a rendeletben leírtak ellenére [64/1999. korm. rendelet 3. § (1) bek.] nem a Könyvtári Intézetbe, hanem a minisztérium Könyvtári Osztályára juttatja el iratait. A *Könyvtári Intézet javaslatának* elkészülte után a következő lépés a *külső szakértő bevonása* a döntésbe. Ez azt jelenti, hogy a fenntartók által beküldött valamennyi irat másolatát és az Intézet könyvtárról könyvtárra részletezett javaslatát kell eljuttatni a szakértőhöz és – ismét tételszerűen – írásos véleményét kérni. A *minisztérium Könyvtári Osztályán* e két javaslat figyelembe vételével születik meg a döntés, majd az elfogadott könyvtárak adatai közlönyhöz megkívánt táblázatos formájának kialakítása miatt az anyag újra megfordul az Intézetben. Eközben a minisztériumban az akta elindul hivatalos útjára, hiszen a Kulturális Közlönyben való közlemény megjelenítéséhez minden esetben a NKÖM miniszterének aláírása és engedélye szükséges. A közlöny nyomdai átfutási ideje miatt a felhasznált napok száma tovább növekszik. A jegyzék vezetéséről szóló rendelet csak arra utal, hogy a jegyzéket és a változtatásokat a minisztérium évente teszi közzé hivatalos lapjában [64/1999. korm. rendelet 4. § (3) bek.], így mindezek figyelembe vételével *1999 óta évente két jegyzék megjelentetését tudjuk biztosítani*, arra különösen nagy hangsúlyt fektetve, hogy az adott naptári év első jegyzéke mindig az év első hónapjaiban lásson napvilágot, és így minél több könyvtár tudjon megfelelni azon pályázatok (érdekeltség-növelő támogatás, NKA-pályázatok stb.) nyilvánosságot számon kérő feltételeinek, amelyek beadási határideje az év első felére esik.

A beküldött iratok *hibáinak és hiányosságainak* nagy többségére a korábbi fejezetekben már utaltunk, itt egyetlen dologra szeretnénk még felhívni a figyelmet. A korábbiakban a megyei módszertanos kollégák közül néhányan a segítségnyújtás szándékával készítettek a megye kisebb, a jegyzékre jelentkezni kívánó települési könyvtárai és fenntartóik számára *Alapító okirat-mintákat*. Ezek közül egyik-másik ugyan nem mond ellent az Államháztartási törvényben kötelezően előírtaknak [1992. évi XXXVIII. törvény 88. § (3) bek.], de bizonyos pontokban (jogállás, gazdálkodási jogkör, a vezető kinevezési rendje stb.) nem ad lehetőséget a helyi sajátosságok kifejezésére. Ezért az Intézet Szervezési és Elemző Osztálya a települési könyvtárak számára összeállított egy *Alapító okirat-mintát*, amelyet kérésre faxon vagy levélben elküld az erre igényt tartó önkormányzatok jegyzőinek, körjegyzőinek⁴. Állandó problémát jelent a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény 33. paragrafusára alapján létrehozható *Általános Művelődési Központok* Alapító okiratának, ill. az okirat könyvtárra vonatkozó részének megfogalmazása. A minisztérium Könyvtári Osztályának és az Intézetnek az a közös álláspontja, hogy az oktatási és a könyvtári törvénynek, valamint a fentebb említett további rendeleteknek megfelelően ÁMK könyvtára csak akkor vehető fel a jegyzékre, ha a beküldött és hiteles Alapító okirat intézményegységként nevezi meg a könyvtárat az iskola, a művelődési ház és más egységek mellett, valamint az alaptevékenységet az egyes intézményegységek bontásában részletezi. E feltételeknek napjainkra összesen 115 intézmény felelt meg, vagyis ennyi ÁMK Könyvtár szerepel a jegyzéken, közülük 15 esetben az okiratok fenntartóként magát az ÁMK-t jelölték meg.

A jegyzék vezetéséről szóló rendelet említést tesz *nyilvános könyvtárak jegyzékéről való törlésről* is [64/1999. korm. rendelet 4. § (4), (5) bek.]. Mind ez idáig két, egymással szorosan összefüggő, konkrét esetben kellett alkalmaznunk ezt az eljárást: a Kulturális Közlöny 2001. évi 21. számában a miniszter az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, 2001. évi 26. számában pedig a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Könyvtár és Tájékoztatási Központ intézményét törölte a jegyzékről, az utóbbi esetben megjelölve a törölt könyvtárak közös jogutódját (Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár) is. Különböző forrásokból (könyvtári statisztika, személyes konzultációk megyei módszertanos kollégákkal és könyvtárvezetőkkel) értesülünk arról, hogy bizonyos, a jegyzéken szereplő könyvtárak már nem léteznek (egy alapítványi könyvtár fenntartója felszámolás alatt áll, egy Heves megyei község könyvtára a helyet adó iskola lebontása miatt szűnt meg stb.) vagy a felsőoktatási könyvtáraknál már jelzett integráció miatt teljesen elveszítették önállóságukat (a békéscsabai volt Körös Főiskola könyvtára, a Budapesti Műszaki Főiskola Doberdó utcai könyvtára). Mivel a *törlésre való felterjesztés konkrét gyakorlatát* a könyvtári törvény 54. §-a (3) bekezdésének hatálya alá eső könyvtárak esetében a rendelet nem részletezi, a minisztérium Könyvtári Osztálya és az Intézet abban állapodott meg, hogy amennyiben a fenntartó nem kezdeményezi a törlést, akkor a minisztériumhoz történő, a törlésre vonatkozó felterjesztést az Intézet végzi el, a Könyvtári Osztály pedig a szakfelügyelet segítségével vizsgálatot indít, és a nyilvános könyvtár alapkövetelményeit nem teljesítő, ill. a hiánypótlást elmulasztó könyvtár törlését kezdeményezi a miniszternél. Mivel a tavaly júliusban hatályba lépett, a *könyvtári szakfelügyeletről szóló 14/2001. NKÖM rendelet* nyomán elindult vizsgálatok a nyilvános települési könyvtárakra és azok fenntartóira terjednek ki – elsősorban azt felmérve, hogy a jegyzéken szereplő könyvtárak valóban megfelelnek-e a nyilvánosság törvényben rögzített követelményeinek –, a nyilvános könyvtárak jegyzékének további változásai, módosításai ebből következően is elképzelhetők a közeljövőben [14/2001. NKÖM rendelet 10. § (5) bek.].

Összegzés

Az eddig leírtak összegzéseként végül közöljük a nyilvános jegyzéken szereplő könyvtárak számadatait az Alapító okiratokban a könyvtári törvény vonatkozó paragrafusainak megfelelően megnevezett, a Kulturális Közlönyben mindig külön oszlopban közölt *alaptevékenység és alapfeladatok* szerinti csoportosításban. (ld. 4. számú táblázat)

Mivel célunk az, hogy a *nyilvános könyvtárak jegyzéke és a nyilvános könyvtárak adatbázisába felvett adatok naprakészek legyenek*, felhívjuk a könyvtárakat – és rajtuk keresztül a könyvtárfenntartókat – arra, hogy kísérik figyelemmel a Kulturális Közlönyben megjelenő jegyzékeket, használják az adatbázis interneten hozzáférhető, kereshető változatát, és az adataikban bekövetkezett változásokkal kapcsolatos hivatalos értesítést, valamint a változásokról szóló hiteles irataikat folyamatosan, a keletkezés után a legrövidebb határidőn belül juttassák el a *Könyvtári Intézetbe*.

**A nyilvános könyvtárak jegyzékén szereplő könyvtárak
alaptevékenysége**

Alaptevékenység	Mennyiség
Megyei könyvtári feladatok ellátása	19
Városi könyvtári feladatok ellátása	219
Városi és országos szakkönyvtári feladatok ellátása ¹⁾	1
Városi és iskolai könyvtári feladatok ellátása	42
Községi könyvtári feladatok ellátása ²⁾	1132
Községi és iskolai könyvtári feladatok ellátása ³⁾	455
Nemzeti könyvtári feladatok ellátása ⁴⁾	1
Nemzeti gyűjtőkörű és egyetemi könyvtári feladatok ellátása ⁵⁾	1
Digitális könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása ⁶⁾	1
Országos szakkönyvtári feladatok ellátása ⁷⁾	9
Szakkönyvtári feladatok ellátása	28
Egyetemi könyvtári feladatok ellátása	30
Főiskolai könyvtári feladatok ellátása	35
Egyházi könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása	14
Egyházi és iskolai könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása	2
Iskolai könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása	1
Munkahelyi könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása	16
Munkahelyi és városi könyvtári feladatok nyilvános könyvtári ellátása	5
Összesen	2011

1) Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

2) Ebből nagyközségi könyvtár: 130

3) Ebből nagyközségi könyvtár: 34

4) Országos Széchényi Könyvtár

5) Debreceni Egyetem. Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

6) Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ

7) Az 1997. évi CXL. törvény 3. számú mellékletének megfelelően

JEGYZETEK

- 1 Rác Ágnes: Gondolatok a nyilvános könyvtárak jegyzékének felállítása kapcsán = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2000. április, 3–12. p. Az előző év tavaszán Bariczné Rózsa Mária gyűjtötte össze és látta el magyarázatokkal azokat a jogszabályokat, amelyeknek tanulmányozására a nyilvános jegyzékre való jelentkezéshez szükség van, ld. Könyvtári Levelező/lap, 1999. 5. 3–7. p.
- 2 Részletesen ld. Antall József: A munkahelyi könyvtári szolgáltatások helyzete, a nyilvános könyvtári ellátásban való részvétel lehetőségei = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 1997. különszám, 61–62. p.
- 3 Bővebben ld. Gerő Gyula: Ötven év filmkockái = A Békés Megyei Könyvtár emlékkönyve, Békéscsaba 1952–2002. Szerk. Csobai László. Békéscsaba, 2002. 50. p.
- 4 Az okiratminta megtalálható a Könyvtári Intézet által kiadott „Az iskolarendszeren kívüli könyvtári szakképzés füzetei” című sorozat egyik kötetében is, ld. Fehér Miklós: A települési könyvtár működése és működtetése. Bp., Könyvtári Intézet, 2001. 21–22. p.

Hangodi Ágnes